

Učinkovitost vs. djelotvornost škole

Premda se na prvi pogled može činiti kako su učinkovitost i djelotvornost sinonimi a njihova (ne)upotreba tek odraz jezičnih trendova, to uopće nije tako. Dok učinkovitost škole predstavlja stupanj u kojem škole postižu svoje ciljeve, djelotvornost škole podrazumijeva učinkovitost uz najniže moguće troškove (nekad se to zvala racionalnost). Dakle, škola može biti i učinkovita i djelotvorna, može biti učinkovita ali ne i djelotvorna (jer npr. previše troši), čak može biti djelotvorna i neučinkovita. A neučinkovita i nedjelotvorna – valjda može biti samo teoretski (ili s jaaako dobrim vezama ☺). **Adriana Ažić Bastalić** piše o različitim pristupima i etapama u definiranju učinkovitosti škola: koji su kriteriji procjene učinkovitosti škola, o kojim čimbenicima ona ovisi, kako su ti čimbenici međusobno povezani i koji su im dugoročni učinci po pitanju učeničkih postignuća. Traže se odgovori na pitanja poput: *Zašto su neke škole učinkovitije od drugih?*; *Što razlikuje učinkovitu školu od onih koje to baš i nisu?*; *Što se mora učiniti kako bi škola postala učinkovitom?*; *Kako možemo ispitati učinkovitost na jedinstven način?* To su pitanja za istraživače i u članku kolegice Ažić Bastalić ćete naći imena mnogih koji su na njih odgovarali pa njihovim tragom možete i dodatno istraživati ako vas zanima to područje.

Prisustvo ili odsustvo vršnjačkoga nasilja u školi sigurno je jedan od indikatora učinkovitosti škole. Naime, škola očito ima problema s ostvarivanjem ciljeva ako se djeca međusobno naguravaju, mlate, čupaju, ogovaraju i *sajberbulingiraju*. **Ina Reić Ercegovac**, **Morana Koludrović** i **Andreja Bubić** istražile su koliko učenici od 4. do 8. razreda doživljavaju nasilnih ponašanja od strane svojih školskih vršnjaka te ima li s time kakve veze razredno-nastavna klima i osjećaj sigurnosti u školi. Učenici, u odnosu na učenice, doživljavaju više nasilnih ponašanja onda, valjda posljedično, i sigurnost u školi procjenjuju nižom. Te su procjene to niže što su učenici stariji. Dominantno oruđe nasilja je jezik; ostali dijelovi tijela se manje koriste a o hladnom i vatrenom oružju se još i ne govori (puj, pij, puj!) Kolegice kažu: „Budući da su osjećaj sigurnosti u školi i kvaliteta interakcije među učenicima važni prediktori doživljavanja nasilnih ponašanja, potrebno je na razini primarne prevencije veći trud uložiti u promicanje suradnje među učenicima, međusobnog uvažavanja i kvalitetne komunikacije te stvaranje uvjeta u školi koji će promovirati osjećaj sigurnosti

nosti i zaštićenosti. Najveću odgovornost u tome imaju odrasli u školi: od ravnatelja, članova stručnih službi do nastavnika i učitelja“. Baš tako!

Evo sad jednog pitanja za pub kviz ili TV *Potjeru*: Na koliko se glavnih disciplina dijeli suvremena matematika? Odgovori: a) 40-60; b) 61-80; c) 81-100. Pretpostavljam da bi čak i oni što kažu da se treba držati „pravila“ *kad ne znaš, odaberi c*, ovdje posustali. Pa zar je moguće da ih uopće ima i više od 40?! Pa eto: aritmetika, geometrija, trigonometrija, goniometrija, statistika... (i još samo 93 glavnih disciplina, s tko zna još koliko poddisciplina!) Pa taj me podatak u članku o motivacijskim uvjerenjima učenika o aritmetici i geometriji, što su ga napisale **Daria Rovan, Maja Osrečak i Dubravka Glasnović Gracin** stvarno najviše iznenadio. Podatak da je mnogim učenicima matematika teška i da ne razumiju zašto bi ju (toliko) trebali učiti uopće me nije iznenadio. A i sve ostalo mi je bilo zanimljivo pročitati. Sigurno će biti i vama, predavali matematiku ili ne. Npr., istraživanja su pokazala kako su djeca općenito sklonija više vrednovati one aktivnosti koje im *idu*: ako su dobri u matematici a nespretni na tjelesnom, vjerovat će kako je matematika važnija od TZK. Ovdje se pokazalo kako oni učenici koji preferiraju aritmetiku (u odnosu na geometriju) imaju bolji uspjeh u aritmetici, više ih zanima i lakša im je. Reperkusije ovakvih nalaza sigurno ne treba crtati (ni geometrijski ni ne-geometrijski).

Anela Nikčević-Milković, Ana Jerković i Jasminka Brala-Mudrovčić ispitale su neke komponente samoregulacije učenja u područjima čitanja i pisanja: kakve uopće stavove prema čitanju i pisanju imaju učenici osnovne i srednje škole, kakva su im iskustva i strategije (osim onih izbjegavajućih, koje nisu ispitivale), vole li više papir ili suvremenije medije, i je li to ikako ili nikako povezano s općim školskim uspjehom i s pismenošću, odnosno s ocjenom iz hrvatskoga jezika (koja bi o pismenosti trebala i ovisiti, valjda). Između ostaloga, dobile su, vrlo očekivano, da veće iskustvo i pozitivniji stavovi prema čitanju i prema korisnosti strategija čitanja i pisanja povećavaju sklonost i interese prema čitanju i pisanju te posredno povećavaju i školski uspjeh. Sklonost i interesi prema čitanju i pisanju (npr. lektire) s dobi opadaju (tj. značajno su veći kod učenika razredne nastave u odnosu na učenike predmetne nastave i srednje škole), a korištenje digitalnih medija s dobi raste. (Možda i zato što su im dostupniji.)

Dobra suradnja škole i roditelja sigurno jest jedan od važnih aspekata učinkovitosti škole. **Katarina Sušanj Gregorović** piše o različitim načinima aktivne uključenosti roditelja u obrazovanje djeteta i o dobrobitima koje iz toga proizlaze za sve zainteresirane strane. Sve je lijepo posloženo: roditeljska uključenost u školi (prisutnost na sastancima i drugim formalnim i neformalnim susretima s učiteljima; sudjelovanja u raznim događajima i aktivnostima u školi; volontiranja u školi i pomoć učiteljima; gostovanja na nastavi; pomoć u prikupljanju materijalnih sredstava;

pratnja na izletima; edukacija roditelja i dr.) te roditeljska uključenost u učenje kod kuće (s jedne strane nadgledanje i pomoć u učenju, organizaciji vremena i sl., a s druge strane, poticanje učenja koja nisu izravno vezana uz školski rad – posjeti kulturnim ustanovama, istraživanje prirode itd.). Sve to znamo, ali dobro je podsjetiti se; osobito kad usput doznamo da takva roditeljska uključenost ima i dokazane dobrobiti. Ne samo da se dobro odražava na školski uspjeh učenika, nego im se i odašilje pozitivna poruka o važnosti obrazovanja; roditelji razvijaju svoje roditeljske vještine, poboljšava se školska klima.

Naravno, svakom će roditelju biti drago vidjeti kako njegova uključenost u obrazovanje djeteta ima tako značajne pozitivne posljedice (sigurno ste primijetili da nije bilo riječi o uključenosti tipa čitam i diktiram lektiru, rješavam matematičke i druge zadatke, živim umjesto svog djeteta...) A što kad su učenici agresivni? Premda je doprinos naslijeđa u agresivnom ponašanju značajan, agresivne sheme ponašanja usvajaju se modeliranjem, najprije od strane roditelja a kasnije od strane vršnjaka. U istraživanju **Jadranke Valić** i **Andreje Brajša-Žganec** pokazalo se da je „očeva agresivnost značajan prediktor dječjeg agresivnog ponašanja, dok se ni jedna dimenzija majčina roditeljskog ponašanja nije pokazala značajnom u predikciji agresivnog ponašanja djece. Djeca čiji očevi primjenjuju fizičke i verbalne agresivne postupke usvojit će takve oblike ponašanja i prenijeti ih u interakcije s vršnjacima jer s drugim prihvatljivim oblicima ponašanja nisu upoznata.“ No pokazalo se da su manje agresivna ona djeca koja su u stanju bolje kontrolirati svoje emocije. Sigurno bi onda bilo zanimljivo doznati i tko je zaslužan za razinu djetetove emocionalne regulacije. Jel' to možda majke plešu između agresivnih očeva i djece i smiruju i jedne i druge? Treba (i znanstveno) istražiti.

Zadnjih smo godina imali u *Napretku* cijeli niz zanimljivih članaka vezanih uz glazbeni odgoj i obrazovanje, koji se također lijepo odražava na školski uspjeh učenika a sigurno poboljšava i školsku klimu (tko svira i pjeva zlo ne misli). Dakle, analizirali smo udžbenike za grupnu nastavu klavira (Milovanović, 1-2/17), kurikulumski pristupali glazbenom obrazovanju (Matoš, 1-2/17), vrednovali mu rezultate (Brđanović, 3/17), razmatrali važnost suradnje glazbene škole sa zajednicom u kojoj djeluje (Prevejšek, 4/16) i ulogu ravnatelja glazbene škole u tom procesu (Prevejšek, 3/17); glazbene kompetencije studenata učiteljskog studija (Šulentić Begić, 1-2/16), izvannastavne glazbene aktivnosti u prva četiri razreda osnovne općeobrazovne škole (Svalina, Muha i Peko, 1-2/16), temeljne aspekte kognitivnih modela djetetova glazbenog razvoja (Bačlija Sušić, 1-2/16)... neću dalje, za bibliografiju je *zadužen* profesor Vladimir Strugar. No sve je ovo uvod za još jedan zanimljiv *glazbeni* članak. **Lidija Nikolić** je napravila pregled dosadašnjih rezultata istraživanja utjecaja glazbe na razvoj djeteta. Opći razvoj, tj. uključen je i motorički, emocionalni i so-

cijalni a ne samo kognitivni koji se najčešće istražuje u vezi s glazbom). Odgovori koji se još traže su, primjerice, koji konkretni *oblici* glazbenog obrazovanja i koje konkretne glazbene *aktivnosti* su povezane s dobrobiti u psihomotornom, socijalnom i emocionalnom razvoju. Glazbenici – znanstvenici, navalite na teme ☺.

Aktualne nastavne programe biologije u RH u nastavnim predmetima Priroda i Biologija analizirale su tri profesorice biologije: **Diana Garašić, Ines Radanović i Žaklin Lukša**. Prva je više od dvadeset godina radila kao savjetnica za biologiju u AZOO-u, druga vodi nastavu iz Metodike biologije na PMF-u, a treća predaje biologiju u gimnaziji i još je vanjska suradnica za metodiku nastave prirode i društva na Učiteljskom fakultetu. Ako to nije idealan tim za ovu temu, ne znam koji bi bio! Kolrgice su sve temeljito pročešljale, utvrdile nedostatke i predložile načine da ih se otkloni. Sad još samo da to netko i napravi! Što bi svakako i trebalo. Naime, pokazalo se kako je količina propisanih nastavnih sadržaja tolika da učitelji jednostavno nemaju vremena za npr. istraživačku nastavu pa pribjegavaju ekonomičnijim strategijama: gotove činjenice ubacuju u *kljunove* učenika – osobito ako su oni dovoljno motivirani da ih otvore. (A što iz njih zna izaći, mogli ste, a još uvijek i možete pročitati u članku istih autorica u *Napretku* br. 4/2014. o učeničkim miskoncepcijama u biologiji (ono kad su u nešto jako sigurni, a to nema veze ni sa čime, ono *pisalo je na plotu* (danas na blogu), npr. da kad imaš povišenu temperaturu trebaš piti vrući čaj... Ne bi trebalo sumnjati da takvi ispadi baš ne pridonose zadovoljstvu poslom kod učitelja biologije, iako ih to još valjda nitko nije pitao.

No, zadovoljstvo poslom može biti važan pokazatelj motivacije i kvalitete rada zaposlenika općenito. **Maja Kolega i Vesna Vlahović-Štetić** istraživale su kakva je po tom pitanju situacija kod naših školskih psihologa (u uzorku su sve bile žene): jesu li, i koliko su, i zašto su na poslu (ne)zadovoljne. Ukratko: dvije trećine ih je (vrlo) zadovoljno, a glavni izvor i zadovoljstva i nezadovoljstva je isti: neposredan rad s drugima. Eto, kao i uvijek: drugi su nam izvor i najveće sreće i najveće nesreće! Ovdje konkretno, psihologice najveće zadovoljstvo nalaze u radu s djecom (spominju i rad s roditeljima i učiteljima) i u dobrim ishodima toga rada. (Pa baš se pokušavam domisliti neke druge profesije s tolikim emocionalnim dobitima kao što ih imamo mi učitelji, no stalno mi se napasno nameće slika prijatelja, liječnika, s kojim sam svojedobno hodala po nekom groblju, a on svako malo veli: *Ovaj mi je bio pacijent!* Dobro, naravno da ima i onih koji mu još nisu tamo, kojima je uspio odgoditi *preseljenje* ali, nas će naši *pacijenti* ipak većinom nadživjeti.) Najveće nezadovoljstvo psihologa proizlazi iz loših međuljudskih odnosa (najviše s kolegama i upravom škole). U istraživanju ih se to nije pitalo, ali za nadati se da one nešto i poduzimaju kako bi se ti odnosi popravili: ako već nisu na popisu izvora profesionalnog zadovoljstva, nek ne budu ni na popisu izvora nezadovoljstva. (Uh, jedva sam se ispetljala iz ovoga!)

Školskim stručnim suradnicima bavi se i članak dvoje slovenskih kolega: **Petra Gregorčič Mrvar** i **Metod Resman**, koji su u br. 3/2014. pisali o važnosti suradnje stručnih suradnika i roditelja, sada *progovaraju* o izazovima školskog savjetodavnog rada između normativa i etike. Naime, stručni suradnici doslovno čuju svašta – i od roditelja i od učenika. E sad, koliko onoga što čuju od djece smiju ili trebaju reći njihovim roditeljima. I obratno. A s koliko toga trebaju ili moraju upoznati njihove učitelje? Što kad se radi o grupnom savjetodavnom radu i radionicama kad pred svjedocima može svašta isplivati na površinu? Kako profesionalno odraditi svoj posao i zadržati odnose povjerenja? Podrazumijeva li jedno uvijek i drugo? Pitanja je puno, doznajte kako na njih odgovaraju naši susjedi.

A kako studenti naših različitih fakulteta *odgovaraju* na slijepe i slabovidne osobe pročitajte u članku **Jelene Pense** i **Marlene Plavšić**. Njihovo je istraživanje pokazalo da pozitivnije stavove imaju studenti koji se školuju za neku od pomagačkih profesija, tj. budući učitelji, socijalni radnici, rehabilitatori i fizioterapeuti nego oni drugi, kao što su ekonomisti, agronomi i inženjeri (dobro, sigurno i oni nekome pomažu, ali što se može, ne računa ih se kao pomagače). Zatim, pozitivnije stavove imaju oni koji su (bili) uključeni u volonterski rad povezan s ljudskim pravima, kao i oni koji su imali kontakata sa slijepim i slabovidnim osobama (u što se, naravno, ne računa guranje u tramvajima). Budući da stavovi okoline prema ovim osobama jako utječu na njihovu opću socijalnu integraciju i npr., zapošljavanje, važno je prema njima razvijati pozitivne stavove (i sprječavati razvoj negativnih!). Za domaću zadaću: posjetite Tiflološki muzej (<http://www.tiflooskimuzej.hr>), odvedite tamo djecu – i školsku i domaću.

Krajem siječnja ove godine preminuo je u Zagrebu dubrovački učitelj i ravnatelj gimnazije, povjesničar i znanstvenik dr. sc. Ivo Perić (r. 1930. god.). Pratili smo književni rad uvaženoga g. Perića. Marijana Cesarec prikazala je njegove *Tri sudbine* (3-4/2012.) i *Sve o Marietti* (1/2012.) a Franko Mirošević *Memoarske zapise – Tragom života ispunjenog školskim, znanstvenim i književnim radom* (3/2015.) a u br 4/2013. i *Nemire u raju*. Uz tekst Nevia Šetića na kraju ovoga dvobroja, želimo g. Periću – mir u raju... (A s obzirom da je nemire već sređivao i u razredu i u školi, ne bi ni u raju trebao imati većih problema.)

Dubravka Miljković